

Helsingin kaupunki
Ympäristökeskus

Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen julkaisu 4/2015

Koulujen ja oppilaitosten savuttomuuden toteutuminen Helsingissä

Anneli Pirilä

Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen julkaisuja 4/2015

Anneli Pirilä

**Koulujen ja oppilaitosten
savuttomuuden toteutuminen
Helsingissä**

Helsingin kaupungin ympäristökeskus
Helsinki 2015

Kannen kuva: Lotta Henriksson

ISSN 1235-9718

ISBN 978-952-272-869-2

ISBN (PDF) 978-952-272-870-8

Painopaikka: Kopio Niini Oy

Helsinki 2015

Sisällysluettelo

Tiivistelmä.....	2
Sammandrag	2
1 Johdanto.....	3
2 Lainsäädäntö ja valvonta	3
2.1 Lainsäädäntö.....	4
2.2 Tupakointikiellot oppilaitoksissa ja oppilaitosten alueilla.....	4
2.3 Tupakointikieltokyltit ja opasteet oppilaitoksissa	5
3 Tarkastukset.....	5
3.1 Sisätilojen tarkastukset.....	6
3.2 Ulkoalueiden tarkastukset	6
4 Tulokset.....	6
4.1 Koulujen sisätilojen savuttomuus.....	6
4.1.1 Tupakointikieltokyltit sisätiloissa	7
4.2 Savuttomuuden hallinta oppilaitosten ulkoalueilla ja lähiympäristössä	8
5 Tupakointikieltojen valvonnan ongelmat kouluissa	13
6 Toimenpiteet savuttomuusrikkomuksissa ja toimenpide-ehdotukset.....	14
7 Johtopäätökset	15
Lähteet.....	17

Tiivistelmä

Helsingissä tehtiin koulujen savuttomuusvalvontaprojekti, joka toteutettiin vuosina 2014 ja 2015. Helsingin ympäristökeskus selvitti kohdennetusti sisätilojen ja ulkoalueiden savuttomuutta kouluissa, joissa opiskelivat vuosiluokat 7–9. Tarkastuksia tehtiin yhteensä 38 kouluun.

Projektin keskeisimmät tavoitteet olivat oppilaitosten sisätilojen ja ulkoalueiden tarkastukset, tupakointikieltojen tarkastuksiin laadittava menettelyohje sekä tarkastuslomake.

Tarkastuksilla arvioitiin koulujen savuttomuuden toteutumista sisätiloissa, koulun ulkoalueilla ja ulkoalueiden lähiympäristössä. Lisäksi haastateltiin koulujen henkilökuntaa (pääsääntöisesti rehtoreita) mahdollisista ongelmista tupakkalain mukaisten velvoitteiden toteutumisessa ja mahdollisista lainsäädännöllisistä puutteista. Tulosten pohjalta arvioitiin, miten savuttomuus toteutui Helsingin kouluissa ja mitkä olivat yleisimmät puutteet.

Tarkastusten perusteella koulujen sisätiloissa savuttomuus toteutui kaikissa tarkastetuissa kouluissa. Ulkoalueiden savuttomuuden toteutumisen yleisin ongelma olivat koulujen alueella ulkopuoliset käyttäjät ja läpikulkijat. Yleisimmät puutteet kouluissa olivat tupakointikielto-opasteiden puuttuminen ja ulkoalueiden savuttomuusrikkomukset sekä päivä- että iltakäytön aikana.

Sammandrag

I Helsingfors utfördes ett tillsynsprojekt angående rökfrihet i skolor under åren 2014–2015. Miljöcentralen i Helsingfors gick igenom rökfrihet inomhus och på uteområden i skolor, där årsklasser 7–9 studerade. Inspektioner gjordes sammanlagt till 38 skolor.

De centrala målen med projektet var inspektioner av lokaliteterna inomhus och uteområden vid läroanstalter, direktiv för tillvägagångssätt för inspektioner av rökningsförbud samt blankett för inspektionen.

Under inspektioner bedömdes förverkligandet av rökfrihet inomhus i skolor, på skolornas uteområden och vid uteområdenas närhet. Därtill intervjuades personalen i skolorna (huvudsakligen rektorer) om eventuella problem gällande förverkligandet av förpliktelser enligt tobakslagen samt om eventuella brister i tobakslagen. På basis av resultaten bedömdes hur rökfriheten förverkligades vid skolorna i Helsingfors och vilka var de mest allmänna bristerna.

Enligt inspektioner i inomhuslokaliteterna förverkligades rökfriheten i samtliga inspekterade skolor. Utomstående brukare och gångare på väg igenom var de mest allmänna problemen gällande förverkligandet av rökfrihet på uteområden. De mest allmänna bristerna i skolor var avsaknaden av skyltar mot rökningsförbud och brott mot rökfrihet på uteområden både under dagsbruk och kvällsbruk.

1 Johdanto

Helsingissä on yhteensä 56 koulua, joissa opiskelevat vuosiluokat 7–9. Näistä on yläasteita 21, yhtenäiskouluja 24 ja muita kouluja 11 sekä erityiskouluja yhdeksän. (Helsingin peruskoulut lukuvuosi 2013–2014)

Helsingin kaupungin ympäristökeskuksessa toteutettiin vuosina 2014 ja 2015 erillisprojekti, jossa keskityttiin tupakointikieltojen ja savuttomuuden toteutumisen valvontaan oppilaitosten sisätiloissa ja ulkoalueilla sekä niiden välittömässä läheisyydessä. Projektin tarkoituksena oli selvittää tupakointikieltojen ja -rajoitusten toteutumista Helsingin alueen kouluissa.

Projektiin valittiin kouluja, joissa opiskelee nuoria vuosiluokilla 7–9. Näitä oppilaitoksia olivat yläasteet, peruskoulut, yhteiskoulut ja muut koulut sekä erityiskoulut. Projekti pyrittiin toteuttamaan mahdollisimman kattavasti ja tarkastuksia tehtiin yhteensä 38 kouluun. Tarkastuksilla keskityttiin savuttomuuden hallinnan toteutumiseen koulujen sisä- ja ulkoalueilla päivä- ja iltakäytön yhteydessä.

Tupakointikieltojen ja -rajoitusten valvonnan lisäksi haastateltiin koulujen henkilökuntaa, pääsääntöisesti rehtoreita, mahdollisista ongelmista tupakkalain mukaisten velvoitteiden toteutumisessa ja mahdollisista lainsäädännöllisistä puutteista. Haastatteluilla kartoitettiin oppilaitosten keinoja savuttomuuden toteutumisen saavuttamiseksi. Lisäksi kerättiin tietoa koulujen eroista savuttomuuden toteutumisen edistämisestä sekä toimista savuttomuusrikkomuksien hoidossa. Helsingin kouluilla ei ole yhtenäistä ohjetta sisä- ja ulkoalueiden savuttomuuden valvontaan tai sen toteutumisen edistämiseen kouluissa.

Projektin päätavoite oli koulujen sisätilojen ja ulkoalueiden tarkastukset, savuttomuuden toteutumisen selvittäminen ja savuttomuuden valvonnan ongelmien kartoittaminen. Lisäksi projektin yhteydessä laadittiin Helsingin kaupungin ympäristökeskukselle savuttomuustarkastuslomakkeet sekä kirjalliset menettelyohjeet savuttomuustarkastusten tekemiseen ja tarkastuksilla huomioitavista asioista.

2 Lainsäädäntö ja valvonta

Tupakoinnilla tarkoitetaan tupakkatuotteen polttamista tai muuta käyttämistä nautintoaineena. Tupakoinnista aiheutuva ympäristöön leviävä tupakansavu on syöpävaarallinen aine.

Tupakkalaissa säädetään toimenpiteistä, joilla ehkäistään tupakkatuotteiden käytön aloittamista, edistetään niiden käytön lopettamista ja suojellaan väestöä tupakansavulle altistumiselta. Tupakkalain tavoitteena on ihmisille myrkyllisiä aineita sisältävien ja riippuvuutta aiheuttavien tupakkatuotteiden käytön loppuminen.

Kunta valvoo tupakkalain ja sen säännösten toteutumista alueellaan. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto ohjaa aluehallintovirastoja ja kuntia niille tupakkalain perusteella kuuluvien tehtävien hoitamisessa.

1.10.2010 voimaan tulleen tupakkalain 10 a §:n 4 momentin nojalla myöskään tupakkatuotteita ei saa myydä oppilaitoksessa, jonka sisätiloissa ja ulkoalueilla tupakointi on tupakkalain mukaan kielletty.

Tupakkalaissa kielletään tai rajoitetaan tupakointia oppilaitoksissa ja niiden välittömässä läheisyydessä siten, ettei tupakansavulle altistuta tahattomasti.

2.1 Lainsäädäntö

- Tupakkalaki (693/1976) 10 a §, 12 §, 13 §, 32 §, 33 §
- Perusopetuslaki (628/1998)
- Ammatillisesta koulutuksesta annettu laki (630/1998)
- Lukiolaki (629/1998)
- Taiteen perusopetuslaki (633/1998)
- Tupakka-asetus (225/1977) 14 §
- Jätelaki (1072/1993) 60 §

2.2 Tupakointikiellot oppilaitoksissa ja oppilaitosten alueilla

Tupakkalain mukaan tupakointi on kielletty perusopetusta, ammatillista koulutusta ja lukio-opetusta antavien oppilaitosten sisätiloissa, oppilasasuntoloissa sekä niiden käytössä olevilla ulkoalueilla. Tupakointikielto koskee kaikkia perusopetusta, ammatillista koulutusta ja lukio-opetusta antavia oppilaitoksia riippumatta oppilaiden iästä. Tupakointikielto koskee myös oppilaitoksen henkilökuntaa sekä ulkopuolisia henkilöitä.

Säännöksessä tarkoitetun oppilaitoksen sisätiloihin ei ole tupakkalain 13 §:n 1 momentin perusteella mahdollista järjestää tupakointiin tarkoitettua huonetta tai muuta tilaa. Myöskään oppilaitoksen käytössä olevalle ulkoalueelle ei saa järjestää erillistä tupakointipaikkaa. Oppilaitoksen käytössä olevalla ulkoalueella tarkoitetaan lähtökohtaisesti oppilaitoksen hallitsemia kiinteistöjä.

Säännös koskee oppilaitoksia, jotka antavat perusopetuslaissa (628/1998), ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (630/1998) tai lukiolaissa (629/1998) tarkoitettua opetusta. Valviran mielestä on lasten ja nuorten terveyden suojelemiseksi perusteltua, että myös taiteen perusopetuksesta annetussa laissa (633/1998) tarkoitettua opetusta järjestävät oppilaitokset noudattavat toiminnassaan soveltuvien osin tupakkalain periaatteita.

Oppilaitosten sisätilat käsittävät kyseisten laitosten kaikki rakennukset sekä rakennelmat, jotka täyttävät tupakkalain sisätilan määritelmän.

Oppilaitoksen ulkoalueella tarkoitetaan lähtökohtaisesti kyseisen tontin rajaamaa aluetta sekä sellaisia alueita, jotka kuuluvat oppilaitoksen hallitsemiin alueisiin. Esimerkiksi koulun hallinnassa olevan opiskelija-asuntolan ulkoalueet ovat tällaisia alueita. Jos esimerkiksi yleiseen kirjastoon, urheilu- tai uimahalliin kuljetaan oppilaitoksen käytössä olevan ulkoalueen kautta, tupakointikielto koskee myös kaikkia oppilaitoksen alueen läpi kulkevia asiakkaita.

Tupakointikielto on voimassa myös oppilaitoksen toiminta-ajan ulkopuolella. Tupakointi oppilaitoksen sisätiloissa ja sen käytössä olevalla ulkoalueella on siten kielletty esimerkiksi ilta-aikana sekä kesälomakuukausina, vaikka sisätiloissa tai ulkoalueilla järjestettäisiin tuona aikana jotain muuta toimintaa. Oppilaitos ei kuitenkaan vastaa tupakointikieltojen noudattamisen valvonnasta toiminta-aikansa ulkopuolella. Tupakointikielloista on silti perusteltua huomauttaa tilojen mahdollisille vuokraajille ja muille käyttäjille.

Oppilaitoksen johdon tulee myös tiedottaa oppilailleen ja henkilöstölleen tupakointikielloista sekä ohjeistaa henkilöstöään puuttumaan tupakointikieltojen rikkomiseen. Pääsääntöisesti käytännössä kyseeseen tulevat oppilaitoksen käytössä olevat erilaiset oppilashuollolliset toimenpiteet sekä kurinpitokeinot. Tupakkalain 32 §:n nojalla henkilö, joka oppilaitoksen edustajan huomautuksesta huolimatta jatkaa tupakointia oppilaitoksen sisätiloissa tai sen käytössä olevalla ulkoalueella, on tuomittava tupakointirikkomuksesta sakkoon.

2.3 Tupakointikieltokyltit ja opasteet oppilaitoksissa

Tupakkalain 13 §:n 6 momentin nojalla oppilaitoksen tulee asettaa tupakointikiellon osoittavat opasteet näkyville sisätiloihinsa ja käytössään oleville ulkoalueille. Tupakointikielto-opasteiden on tupakka-asetuksen (225/1977) 14 §:n mukaan oltava sisällöltään yksiselitteisiä sekä kooltaan ja sijoittelultaan sellaisia, että ne ovat oppilaitoksen sisätiloihin tai ulkoalueelle saapuvien tai siellä oleskelevien helposti havaittavissa. Jos oppilaitokseen on useita eri kulkureittejä tai sisäänkäyntejä, on perusteltua asettaa tupakointikielto-opasteet näiden kaikkien varrelle. Lisäksi on suositeltavaa, että toimijat, joilla on oppilaitoksen kanssa yhteinen ulkoalue, muistuttavat omia asiakkaitaan esimerkiksi kyltein kiellosta tupakoida ulkoalueella. Koulujen ja oppilaitosten alueelle tai niiden sisätiloihin ei saa järjestää erillistä huonetta tai muuta tilaa tupakointia varten.

3 Tarkastukset

Savuttomuustarkastuksissa tarkastettiin oppilaitosten hallinnoimat ulkoalueet ja sisätilat. Taulukossa 1. on kuvattu projektissa tarkastettujen koulujen jakautuminen eri oppilaitosten kesken.

Taulukko 1. Koulujen jakautuminen tarkastuksilla.

Koulu	%
Yläasteet	21
Peruskoulut	42
Yhteiskoulut	29
Muut	8

3.1 Sisätilojen tarkastukset

Sisätilojen tarkastuksella katsottiin, ettei oppilaitoksen sisätiloissa ollut merkkejä tupakoinnista. Oppilaitosten hallinnoimien kiinteistöjen ovissa tuli myös olla tupakointikieltomerkit paikoillaan. Tupakointikieltomerkkien tuli olla helposti havaittavissa oppilaitosten hallinnoimien rakennusten pääovissa sekä muissa ovissa, jos oppilaitokseen on useita eri kulkureittejä tai sisäänkäyntejä. Tällöin oli perusteltua asettaa tupakointikielto-opasteet näiden kaikkien varrelle. Ellei kieltomerkkejä ollut ovissa, oppilaitoksia kehoitettiin ne hankkimaan ja asettamaan paikoilleen. Oppilaitosten sisätiloissa tehtiin yleiskierros, jolloin voitiin tarkastaa, ettei sisätiloissa ollut merkkejä tupakoinnista. Tarkastettujen oppilaitosten sisätiloissa ei missään näkynyt merkkejä tupakoinnista.

3.2 Ulkoalueiden tarkastukset

Oppilaitosten ulkoalueet sekä niiden välittömässä läheisyydessä sijaitsevat alueet kierrettiin läpi. Tarkastuksella katsottiin, oliko merkkejä tupakoinnista tai oliko oppilaita sillä hetkellä tupakoimassa oppilaitoksen alueella tai sen välittömässä läheisyydessä.

Tupakoinnista oppilaitoksen alueella tai sen lähiympäristössä kertovat mm. tupakan tumpit oppilaitoksen alueella ja sen välittömässä läheisyydessä, naapuritaloyhtiöiden valitukset oppilaiden tupakoinnista taloyhtiöiden piha-alueilla ja porttikäytävissä sekä jalkakäytävien ja ulkoalueiden roskaantuminen. Taloyhtiöiden valitukset tulivat pääsääntöisesti tiedoksi rehtoreille, jotka puuttuivat asiaan eri tavoin.

4 Tulokset

4.1 Koulujen sisätilojen savuttomuus

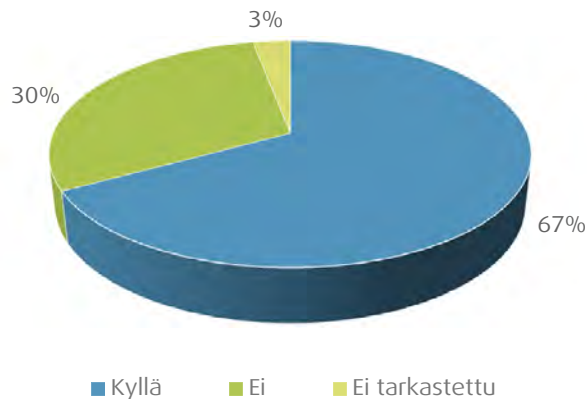
Helsingin alueella tarkastetuista kouluista savuttomuus toteutui sisätiloissa 100 %:sesti. Sisätiloissa ei ollut merkkejä tupakoinnista, eikä sisätilojen savuttomuuden toteutumista koettu enää ongelmaksi kouluissa.

Yksittäisiä oppilaiden tupakointikokeiluita sisätiloissa oli havaittu osassa oppilaitoksia muutamina kertoina vuodessa. Nämä tapaukset olivat yksittäisiä, eivätkä toistuneet kokeilujen jälkeen. Sisätilojen savuttomuus toteutui myös oppilaitosten iltakäytön aikana, eikä savuttomuusrikkomuksista ollut havaintoja missään tarkastetuissa oppilaitoksissa.

Sisätilojen tarkastuskäynneillä ei noussut esiin mitään huomautettavaa, vaan tupakalaki toteutui tältä osin tarkastetuissa kouluissa täysin. Tarkastusten johdosta ei tarvittu jatkotoimenpiteitä missään tarkastetuissa kouluissa sisätilojen savuttomuuden johdosta.

4.1.1 Tupakointikieltokyltit sisätiloissa

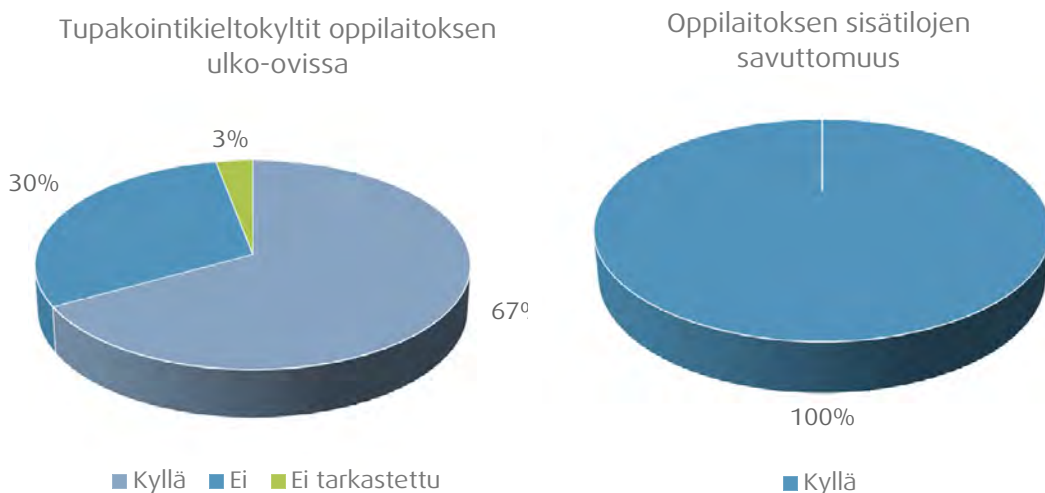
Koulujen ulko-ovissa tulee olla asianmukaiset ja helposti havaittavat tupakointikielto-opasteet tupakkalain vaatimusten mukaan. Tarkastuksilla koulujen ulko-ovissa oli helposti havaittavat lain vaatimat tupakointikieltokyltit 67 %:ssa kouluista (kuva 1). Kokonaan tupakointikieltokyltit puuttuivat oppilaitosten ulko-ovista 30 %:ssa kouluista. Meneillään olevista remonteista johtuen 3 %:ssa oppilaitoksia ulko-ovien tupakointikielto-opasteita ei tarkastettu.

Kuva 1. Koulujen ulko-ovien tupakointikielto-opasteet.

Tupakointikieltokylttien puuttuminen oppilaitoksen ulko-ovista ei vaikuttanut sisätilojen savuttomuuden toteutumiseen. Savuttomuus toteutui 100 %:sti, vaikka 30 %:ssa kouluja ulko-ovista puuttuivat savuttomuuskieltokyltit (kuvat 2 ja 3). Tästä voidaan päätellä, että tupakointi sisätiloissa on nykyainsäädännön ansiosta loppunut koulujen sisätiloista kokonaan.

Jos tupakointikielto-opasteet puuttuivat koulun ulko-ovista, ne kehoitettiin hankimaan ja asentamaan ulko-oviin. Puutteet merkittiin tarkastuskertomukseen ja seuraavalla tarkastuskäynnillä tarkastetaan, onko puutteet korjattu.

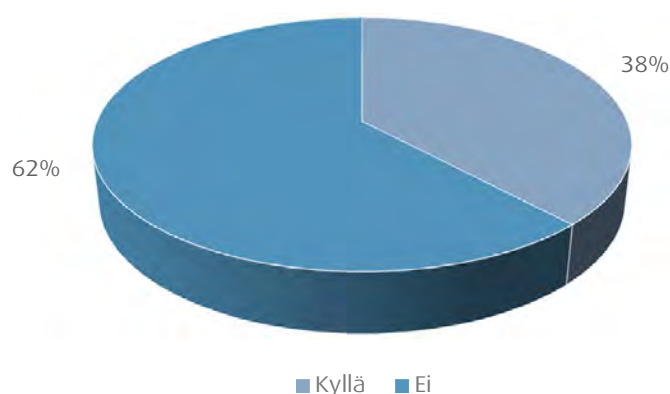

Kuvat 2 ja 3. Tupakointikieltokylttien puuttuminen koulujen ulko-ovista ja oppilaitoksen sisätilojen savuttomuus.

4.2 Savuttomuuden hallinta oppilaitosten ulkoalueilla ja lähiympäristössä

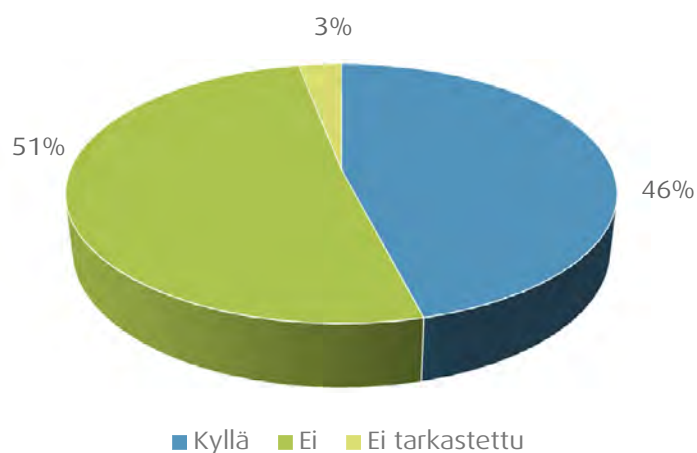
Tupakointikielto-opasteiden tuli olla koulun ulkoalueen rajoilla tai koulun hallinnoiman ulkoalueen reunamilla, josta koulun alueelle tulevien oli ne helppo havaita.

Tarkastettujen oppilaitosten ulkoalueilla savuttomuus toteutui päivä- ja iltakäytön aikana 38 %:ssa kouluista (kuva 4). Oppilaitosten ulkoalueilla 62 %:ssa savuttomuus ei toteutunut päivä- tai iltakäytön aikana.

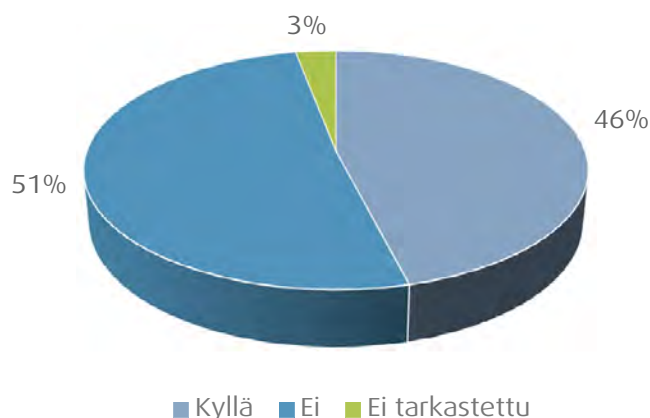
Kuva 4. Savuttomuuden toteutuminen koulujen ulkoalueilla.

Oppilaitoksen ulkoalueilla oli asianmukaiset ja helposti havaittavat tupakointikielto-opasteet 46 %:ssa oppilaitoksista (kuva 5). Tupakointikielto-opasteita ei ollut 51 %:ssa oppilaitosten ulkoalueita. Ainoastaan 3 %:ssa oppilaitoksia ei tarkastettu ulkoalueiden tupakointikielto-opasteita johtuen siitä, että kyseisissä oppilaitoksissa piha-alue oli remontissa tarkastushetkellä.

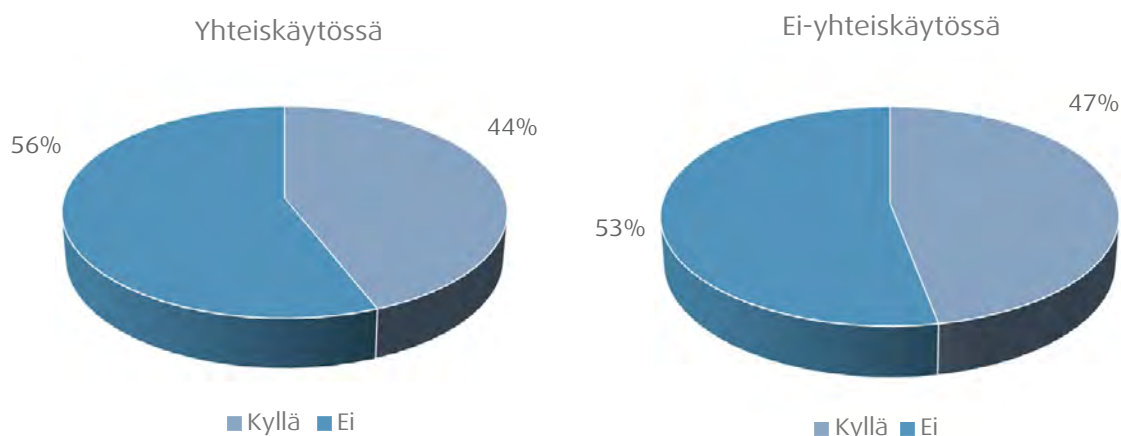
Kuva 5. Oppilaitosten ulkoalueiden tupakointikielto-opasteet.

Oppilaitoksen ulkoalueet olivat yhteiskäytössä muiden kiinteistössä olevien toimijoiden kanssa 46 %:ssa tarkastetuista kouluista ja muihin kiinteistöihin oli kulku joko koulun ulkoalueen kautta tai sen välittömästä yhteydestä (kuva 6).

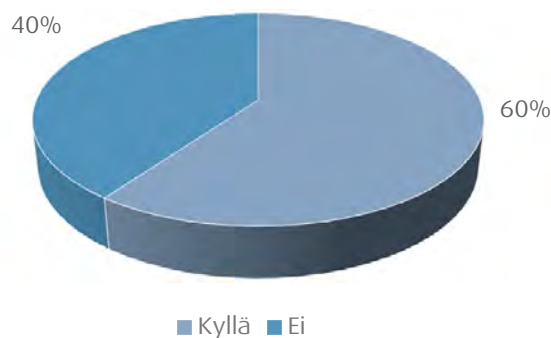
Kuva 6. Yhteiskäytössä olevien ulkoalueiden savuttomuuden toteutuminen koulujen alueella.

Savuttomuus toteutui 44 %:ssa koulujen ulkoalueita, jotka eivät olleet yhteiskäytössä muiden toimijoiden kanssa (kuvat 7 ja 8). Koulujen ulkoalueiden ollessa yhteiskäytössä alueen toimijoiden kanssa savuttomuus toteutui 47 %:ssa kouluista. Tulosten perusteella ei ollut oleellista merkitystä, olivatko koulun ulkoalueet yhteiskäytössä muiden toimijoiden kanssa. Savuttomuuden toteutuminen oli hyvin samalla tasolla kummassakin tapauksessa.

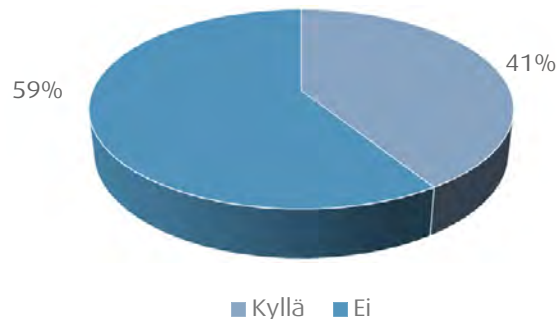

Kuvat 7 ja 8. Savuttomuuden toteutuminen koulujen ulkoalueilla, joiden ulkoalueet olivat yhteiskäytössä alueen muiden toimijoiden kanssa ja savuttomuuden toteutuminen koulujen ulkoalueilla, joiden ulkoalueet eivät olleet muiden toimijoiden kanssa yhteiskäytössä.

Oppilaitokset, joiden ulkoalueet olivat aidattuja tai ulkoalueet sijaitsivat suljetulla alueella (mm. sisäpihat), savuttomuus toteutui 60 %:ssa kouluista (kuva 9). Oppilaitokset, joissa ulkoalueet eivät olleet aidattuja tai suljettuja ja ulkoalueet sijaitsivat liikenneväylien yhteydessä tai niiden välittömässä läheisyydessä, savuttomuus toteutui 41 %:ssa päivä- ja iltakäytön yhteydessä (kuva 10). Oppilaitoksen piha-alueen ollessa rajattu aidoin tai piha-alueen ollessa täysin suljettu tupakointikieltorikkomuksia koulun alueella oli vähemmän kuin kouluissa, joiden piha-alueet olivat avoimia.

Kuva 9. Savuttomuuden toteutuminen kouluissa, joissa oli suljettu tai aidattu ulkoalue.

Kuva 10. Savuttomuuden toteutuminen koulujen ulkoalueilla, kun piha-alue ei ole rajattu.

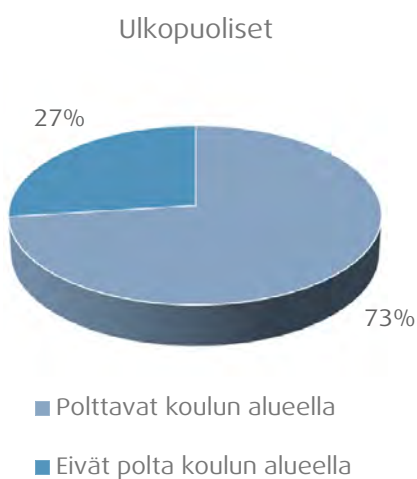
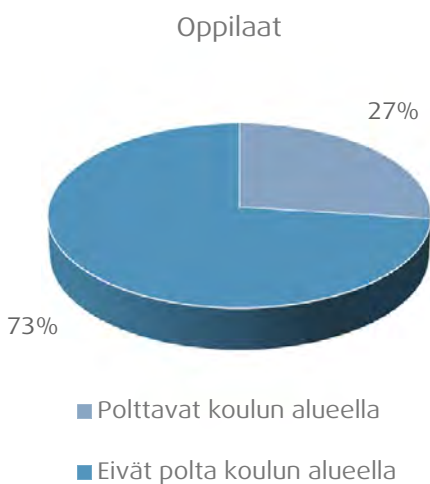
Tarkastuksilla haastateltiin koulujen henkilökuntaa (rehtoreita) savuttomuusrikkomuksien aiheuttamista ongelmista ja 24 %:ssa kouluja henkilökunta koki savuttomuusrikkomuksien aiheuttavan ongelmia koulun hallinnoimilla ulkoalueilla ja niiden välittömässä läheisyydessä.

Kuva 11. Kouluhenkilökunnan kokemat tupakointikiellorikkomusten aiheuttamat ongelmat.

Yläasteista, peruskouluista, yhteiskouluista ja muista kouluista 73 %:ssa koulun oppilaat eivät polttaneet koulun alueella, mutta 27 %:ssa savuttomuusrikkomuksia aiheuttivat koulun ulkoalueilla koulun oppilaat (kuvat 12 ja 13).

Koulujen alueella ulkopuoliset henkilöt aiheuttivat päivä- tai iltakäytön aikana savuttomuusrikkomuksia 73 %:ssa koulujen ulkoalueita. Ainoastaan 27 %:ssa kouluja ei ollut savuttomuusrikkomuksia koulun alueella.

Kuvat 12 ja 13. Oppilaiden ja ulkopuolisten henkilöiden aiheuttamat savuttomuusrikkomukset koulun alueella.

4.2.1 Savuttomuuden toteutuminen päiväkäytön ja iltakäytön aikaan

Kun verrattiin yläasteiden, peruskoulujen, yhteiskoulujen ja muiden koulujen ulkoalueiden savuttomuutta päiväkäytön aikana, toteutui savuttomuus yläasteista 75 %:ssa, peruskouluista 37 %:ssa, yhteiskouluissa 55 %:ssa ja muissa kouluissa 67 %:ssa (taulukko 3).

Taulukko 2. Koulujen määrän jakautuminen tarkastuksilla.

Koulu	Kpl	%
Yläasteet	8	21
Peruskoulut	16	42
Yhteiskoulut	11	29
Muut	3	8

Taulukko 3. Savuttomuuden toteutuminen yläasteiden, yhteiskoulujen, peruskoulujen ja muiden koulujen ulkoalueilla päiväkäytön aikaan.

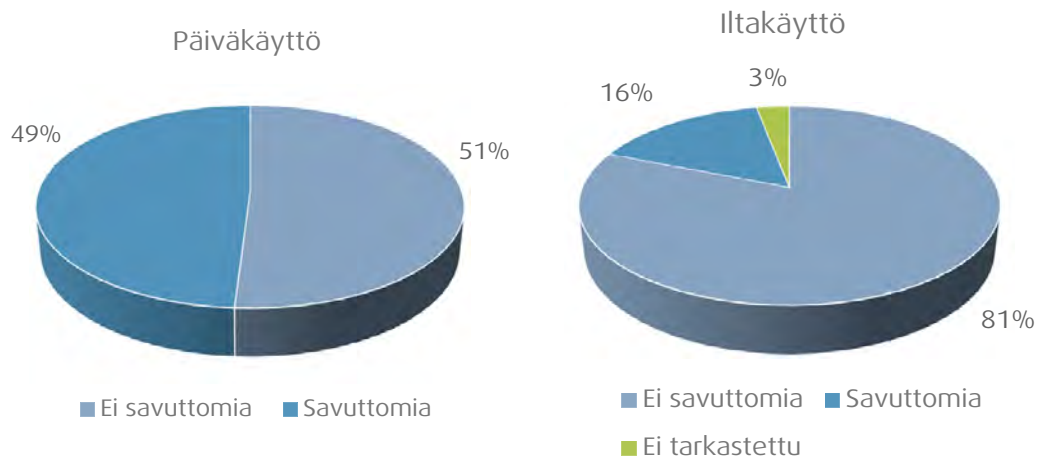
Koulu	Savuttomuus toteutui	Savuttomuus ei toteutunut	Ei tarkastettu
Yläasteet	75 %	25 %	0 %
Peruskoulut	37 %	63 %	0 %
Yhteiskoulut	55 %	45 %	0 %
Muut	67 %	33 %	0 %

Kun vertailtiin eri koulujen ulkoalueiden savuttomuutta iltakäytön aikana, savuttomuus toteutui ulkoalueilla yläasteista 0 %:ssa, peruskouluista 13 %:ssa, yhteiskouluista 27 %:ssa ja muissa kouluissa 67 %:ssa (taulukko 4).

Taulukko 4. Savuttomuuden toteutuminen yläasteiden, yhteiskoulujen, peruskoulujen ja muiden koulujen ulkoalueilla iltakäytön aikaan.

Koulu	Savuttomuus toteutui	Savuttomuus ei toteutunut	Ei tarkastettu
Yläasteet	0 %	100 %	0 %
Peruskoulut	13 %	81 %	6 %
Yhteiskoulut	27 %	73 %	0 %
Muut	67 %	33 %	0 %

Iltakäytön yhteydessä oppilaitoksen alueella oli savuttomuusrikkomuksia haastattelujen ja tarkastusten perusteella 81 %:ssa verrattuna päiväkäytön aikaan, jolloin savuttomuusrikkomuksia oli 51 %:ssa koulujen ulkoalueilla (kuvat 14 ja 15).

Kuvat 14 ja 15. Savuttomuusrikkomukset kaikissa kouluissa päivä- ja iltakäytön yhteydessä.

5 Tupakointikieltojen valvonnan ongelmat kouluissa

Ulkoalueiden savuttomuuden toteutumisessa oli ollut eniten ongelmia silloin, jos koulun ulkoalueen välittömässä läheisyydessä oli kulkuväyliä tai yleisiä ulkoilualueita. Tällöin savuttomuuden toteutumista oli päivä- ja iltakäytön aikana lähes mahdotonta valvoa tai toteuttaa. Tämä johtui siitä, että yleisiä kulkuväyliä käyttivät ohikulkijat, jotka polttivat koulun ulkoalueella tai sen välittömässä läheisyydessä. Usein tällöin oli ongelmana myös koulun ulkoalueen kautta tapahtuva läpikulku.

Eniten ongelmia savuttomuuden toteutumisessa oli oppilaitoksilla, joilla oli yhteiset ja avoimet ulkoalueet alueen muiden toimijoiden kanssa (esim. koulun alueella sijaitsi kirjasto tai uimahalli), joihin kuljettiin oppilaitoksen ulkoalueiden kautta. Oppilaitoksissa, jotka sijaitsivat lähellä vilkkaita alueita (mm. metropysäkit, kauppakeskukset) tai olivat muuten keskeisellä paikalla, savuttomuusrikkomuksia oli huomattavasti enemmän kuin oppilaitoksissa, jotka sijaitsivat rauhallisemmalla alueella.

Jos oppilaitoksen ulkoalueille kokoonnuttii viettämään aikaa oppilaitoksen virka-ajan ulkopuolella, niin tällöin oli usein järjestyshäiriöongelmia, eikä savuttomuus toteutunut oppilaitoksen alueella. Osa oppilaitoksista oli ratkaissut levottoman ja häiritsevän iltakäytön ongelmat asentamalla alueelle kameravalvonnan tai asentanut aidat ja portit, jotka olivat suljettuna virka-ajan ulkopuolella.

Ongelmaksi koettiin myös se, että koulujen oppilaat olivat pääsääntöisesti siirtyneet tupakoimaan oppilaitoksen alueen ulkopuolelle tai sen välittömään läheisyyteen kaikissa tarkastetuissa kouluissa. Tämän ehkäistäkseen osa oppilaitoksista oli järjestyssäännöissään määrännyt oppilaan oikeudesta poistua oppilaitoksen alueelta koulupäivän aikana. Kun koulun ulkoalue ei ollut aidattu tai rajattu sisäpiha, oli oppilaiden tupakointia vaikeampi valvoa koulujen alueella ja sen välittömässä läheisyydessä. Myös yhteiskouluissa ongelmallista oli seurata tai valvoa oppilaiden poistumista koulun alueelta, koska osa oppilaista oli lukion oppilaita, jotka mm. vapaatuntien aikana voivat poistua koulun alueelta.

Päiväkäytön yhteydessä suurimpana ongelmana savuttomuuden toteutumattomuuden kannalta olivat ohikulkijat ja ulkopuoliset henkilöt, jotka kulkivat koulun ulkoalueiden läpi ja aiheuttivat suurimman osan savuttomuusrikkomuksista. Jonkin verran koettiin, että oppilaiden tupakoiminen koulun alueella oli ongelma. Jos savuttomuusrikkomuksia olivat aiheuttaneet koulujen omat oppilaat, olivat koulut käyttäneet seuraavia keinoja tupakoinnin lopettamiseen koulujen alueella: oppilas erotettiin koulusta määräajaksi, jälki-istunto, ilmoitus kotiin vanhemmille, poliisi oli pyydetty sakottamaan koulun alueella polttanutta oppilasta ja tupakoinnista kiinni jääneeltä oppilaalta oli takavarikoitu tupakkatuotteet ja -välineet.

Iltakäytön aikana ongelmana oli ulkoalueiden valvomattomuus ja käyttäjien laaja kirjo. Osa iltakäyttäjistä oli koulun tilojen käyttäjiä, osa taas alueella oleskelijoita tai läpikulkijoita. Iltakäytön savuttomuusrikkomuksiin oli erittäin haasteellista puuttua johtuen käyttäjistä, jotka tulivat koulun ulkoalueelle vain oleskelemaan ja aikaa viettämään. Koulujen iltakäytön aikana paikalla olevat iltavahdit valvoivat ja huomauttivat tupakoinnista koulun alueella. Koulut olivat myös ohjeistaneet iltakäyttäjiä alueensa tupakointikielloista.

Myös koulut, joiden ulkoalueet rajoittuivat ulkoilualueisiin tai puistoihin, kokivat ne ongelmallisiksi. Tämä joutui siitä, että oppilaiden oli helppo siirtyä huomaamatta koulun ulkoalueelta yleisille alueille. Jos koulun ulkoalueen rajat eivät olleet selkeät, oli myös ulkopuolisten henkilöiden hankalaa hahmottaa, milloin he olivat koulun ulkoalueella.

6 Toimenpiteet savuttomuusrikkomuksissa ja toimenpide-ehdotukset

Tupakointikieltokylttien puuttumisesta sisä- tai ulkotiloista huomautettiin tarkastuksella ja puutteet kirjattiin tarkastuskertomukseen. Koulua kehoitettiin hankkimaan ja asentamaan lain mukaiset tupakointikieltokyltit paikoilleen viipymättä. Tupakointikieltokylttien hankkiminen alueelle on aina kiinteistön haltijan tai vuokralaisen tehtävä, joten oppilaitos on vastuussa tupakointikieltokylttien hankinnasta ja niiden asentamisesta paikoilleen.

Jos oppilaitoksen hallinnoimilla ulkoalueilla oli savuttomuusrikkomuksia, jotka johtuivat alueen ulkopuolisista käyttäjistä, kehoitettiin oppilaitosta muistuttamaan ulkopuolisia käyttäjiä siitä, että tupakointikiellot koskevat kaikkia oppilaitoksen alueilla liikkuvia ja oleskelevia ympäri vuorokauden. Yhtenä savuttomuutta edesauttavana asiana nähtiin tupakointikieltokylttien hyvä sijoittelu. Ulkopuolisten käyttäjien tupakointiin pystyttiin vaikuttamaan oppilaitoksissa toimivien iltavahtien avulla ja tilojen käyttäjien asianmukaisella ohjeistuksella ulkoalueiden voimassa olevasta tupakointikiellosta. Oppilaitoksia kehoitettiin hankkimaan tupakointikieltokylttejä tarpeeksi koulun alueen rajoille ja ulkoalueille, varsinkin paikkoihin, joissa tupakointirikkomukset olivat yleisempiä. Osa kouluista oli puuttunut tupakointikieltorikkomuksiin alueellaan aina sellaisen havaittuaan, mutta ongelmaksi koettiin asian hankala valvonta. Läpikulkua koulun ulkoalueiden kautta oli osassa oppilaitoksissa rajoitettu asentamalla mm. portit koulun alueelle kohtiin, josta läpikulku useimmiten tapahtui.

Useissa kouluissa ongelmana oli, että oppilaat olivat siirtyneet tupakoimaan oppilaitoksen alueen ulkopuolelle aiheuttaen siten esimerkiksi kadun tai muun yleisen paikan roskaantumista. Tämän ehkäistäkseen osa oppilaitoksista oli järjestyssään-
nössään määrännyt oppilaan oikeudesta poistua oppilaitoksen alueelta koulupäivän aikana. Lisäksi on syytä huomioda, että jätelain (1072/1993) 60 §:n mukaan lain 19 §:ssä tarkoitetun roskaamiskiellon tahallinen tai törkeän huolimaton rikkominen on jäterikkomus, josta voidaan tuomita sakkorangaistus.

Tarkastusten yhteydessä keskusteltiin koulun henkilökunnan kanssa savuttomuusongelmista ja keinoista puuttua ongelmiin. Koulun henkilökunnan tupakointiin koulun alueella puututtiin huomauttamalla asiasta. Oppilaiden toimesta tapahtuvaan tupakointiin koulun alueella tai sen välittömässä läheisyydessä oli koulun helpompi puuttua kurinpidollisin keinoin.

Helsingin alueella koulujen väliset erot savuttomuuden valvonnassa ja savuttomuusrikkomusten aiheuttamista kurinpidollisista toimista olisi tarpeen yhtenäistää ja näin saada kouluille yhtenäinen linja, miten puuttua savuttomuusrikkomuksiin. Yhtenäisten ohjeiden antaminen kouluille tehostaisi ja helpottaisi koulujen savuttomuuden valvontaa ja savuttomuusrikkomuksiin puuttumista.

7 Johtopäätökset

Oppilaitosten sisätilat olivat täysin savuttomia, eikä savuttomuus tai savuttomuuden valvonta ollut ongelma. Tuloksista kävi ilmi nuuskan käytön lisääntyminen ja sen mukanaan tuomat ongelmat mm. nuuskan käytön valvonnan vaikeudessa oppilaitoksissa. Sisätiloissa tupakkatuotteiden käyttöä ei esiintynyt. Muutamia oppilaiden satunnaisia sähkötupakkakokeiluja lukuun ottamatta sisätilat olivat savuttomia sekä päivä- että iltakäytön aikana.

Tupakointikieltoja noudatettiin oppilaitosten ulkoalueilla päiväkäytön aikana 49 %:ssa alueista. Päiväajan ongelmiksi ulkotilojen savuttomuuden hallinnassa nousivat ulkoalueet, joissa oli paljon läpikulkua, alueet joita ei ollut selkeästi rajattu tai alueet jotka sijaitsivat koulun alueen rajalla ja olivat ulkopuolisten henkilöiden aktiivisessa käytössä, kuten esimerkiksi jalkakäytävät ja pyörätiet oppilaitosten ulkoalueiden reunamilla. Oppilaitosten, joiden yhteydessä oli muuta toimintaa esim. uimahalli, kirjasto tai nuorisotilat savuttomuus toteutui huonommin, koska savuttomuuden valvonta ja sen toteuttaminen oli haasteellisempaa johtuen ulkopuolisten käyttäjien määrästä.

Oppilaitokset, joiden piha-alueet olivat suljettuja ja aidattuja siten, ettei alueelle iltaisin tai öisin päässyt muita ulkopuolisia henkilöitä, savuttomuus toteutui paremmin kuin rajaamattomilla piha-alueilla. Ulkoalueilla, jotka olivat avoimia tiloja ja keskeisellä sijainnilla, esiintyi myös iltakäytön aikana eniten ongelmia savuttomuuden toteutumisessa. Oppilaitosten ulkoalueilla savuttomuuden toteutumista hankaloittivat sisätilojen iltakäyttäjät sekä alueelle tulevat ulkopuoliset kokoontujat, kuten nuoriso.

Ulkopuolisten käyttäjien tai ohikulkijoiden tupakointiin koulun alueella koettiin olevan hankalaa puuttua, koska tupakointi oli yleensä hyvin hetkellistä ja tupakointikielto-

kylttejä ei noudatettu. Koulut, joiden yhteydessä oli kirjasto, uimahalli, urheilukenttä tai nuorisotilat, kokivat, että näiden käyttäjät aiheuttivat ongelmia koulun alueen savuttomuuden toteutumisessa. Virka-ajan ulkopuolella (varsinkin keväisin, kesäisin ja syksyisin) koulun ulkoalueilla oli usein havaittavissa merkkejä tupakoinnista, mistä kertoi koulun alueen roskaantuminen eli tupakan tumpit.

Koulujen henkilökunnan suhtautuminen vaikutti paljon savuttomuuden toteutumiseen koulujen ulkoalueilla ja koulujen läheisyydessä. Useimmissa kouluissa oppilaiden savuttomuuden valvonta toteutui koulun ulkoalueilla ja sen läheisyydessä hyvin. Muutamassa koulussa oppilaitoksen läheisyydessä olevilla alueilla savuttomuus ei toteutunut, eikä sitä valvottu lähes lainkaan. Näissä tapauksissa oppilaiden tupakka-paikka oli ennen koulun ulkoalueen porttia tai koulun alueelle saapumista. Tarkastus-hetkellä oppilaat olivat kahdessa koulussa tupakalla koulun portin vieressä.

Haastattelujen perusteella selvitettiin, miten koulut olivat puuttuneet savuttomuus-rikkomuksiin ja millaisia keinoja kouluilla oli käytössään alueidensa savuttomuuden toteuttamiseksi. Haastatteluissa tuli ilmi, miten paljon savuttomuuden edistämiseksi tehtävät toimenpiteet erosivat koulujen välillä Helsingissä. Tarkastusten ja haastatte-lujen yhteydessä todettiin suuria eroja koulujen välillä siinä, miten koulut puuttuivat savuttomuusrikkomuksiin tai valvoivat alueensa savuttomuutta.

Lainsäädännöllisin keinoin koulut voivat halutessaan puuttua oppilaiden tupakointiin koulun alueella ja sen välittömässä läheisyydessä. Keinot ja halu puuttua tupakointi-rikkomuksiin olivat pääsääntöisesti kiinni koulujen rehtoreista ja koulun henkilökun-nasta. Koulujen reagointi ja valvonnan tiukkuus tupakkalainsäädännön rikkomuksiin erosivat koulujen välillä suuresti ja koulut pystyivät itse määrittämään sen, miten savuttomuusrikkomuksiin puututtiin tai miten savuttomuutta valvottiin. Muutamassa koulussa tupakointirikkomuksiin ei kovin usein puututtu, vaikka oppilaat olivat tupa-koimassa koulun alueella tai sen rajoilla. Muutamassa koulussa, joissa oli ollut paljon ongelmia savuttomuuden toteutumisessa, oli otettu linjaksi oppilaan jäädessä kiinni tupakoinnista koulun alueella, että koulu soitti poliisin paikalle sakottamaan koulun alueella polttanutta nuorta.

Kurinpidollisin keinoin oppilaitokset puuttuivat oppilaiden tupakointiin takavarikoi-malla tupakkatuotteet ja -välineet, jälki-istunnoin tai nuori joutui siivoamaan koulun alueelta tupakoinnista tulleet roskat. Koulut olivat myös käyttäneet oikeuttaan rajoittaa oppilaiden oikeutta poistua päivän aikana koulun alueelta, ja tällä ehkäistiin tupakoinnin siirtymistä koulupäivän aikana koulun ulkoalueiden välittömään lähei-syyteen. Muutamissa kouluissa Helsingin alueella oli käytössä tapa, että vanhempien allekirjoitetulla luvalla oppilas sai koulupäivän aikana poistua alueelta. Tämä aiheutti ongelmia savuttomuuden valvonnassa ja sen toteutumisen seurannassa.

Helsingin kaupungin opetusvirastolla ei ole yhtenäistä ohjeistusta Helsingin koulujen savuttomuuden valvontaan koululle. Tämä näkyi tarkastuksilla koulujen eroina tu-pakointirikkomuksiin puuttumisessa ja savuttomuuden valvonnan yhtenäisen linjan puuttumisena.

Lähteet

Sosiaali- terveysalan lupa- ja valvontavirasto, ohje Tupakkalain muutokset oppilaitoksen näkökulmasta, 14.10.2010

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2014:10, tie savuttomaan Suomeen, tupakkapoliittinen toimenpideohjelma, Helsinki 2014

Sosiaali- ja terveysministeriö, Tavoitteena savuton oppilaitos, esitteitä 2009:4

<http://www.thl.fi/fi/web/terveyden-edistaminen/toimijat/terveyden-edistaminen-eri-toimialoilla/terveyden-ja-hyvinvoinnin-edistaminen-ammattillisessa-koulutuksessa/savuton-oppimisymparisto/savuton-oppilaitos>

<http://www.thl.fi/fi/web/terveyden-edistaminen/toimijat/terveyden-edistaminen-eri-toimialoilla/terveyden-ja-hyvinvoinnin-edistaminen-ammattillisessa-koulutuksessa/savuton-oppimisymparisto/savuton-oppilaitos>

Helsingin kaupunki, opetusvirasto 2014. Helsingin peruskoulut lukuvuosi 2013–2014.

http://www.valvira.fi/ohjaus_ja_valvonta/tupakka/tupakointikiellot_ja_-rajoitukset/oppilaitokset_paivakodit_ja_perhepaivakodit

http://www.valvira.fi/files/ohjeet/tupakka/Tupakkatuotteet_tupakointi_oppilaitoksissa.pdf

<http://www.thl.fi/fi/-/valvonta-vahentaa-koululaisten-tupakointia>

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116294/URN_ISBN_978-952-302-282-9.pdf?sequence=1

KUVAILULEHTI / PRESENTATIONSBLAD / DOCUMENTATION PAGE

Julkaisija / Utgivare / Publisher

Helsingin kaupungin ympäristökeskus
Helsingfors stads miljöcentral
City of Helsinki Environment Centre

Julkaisuaika / Utgivningstid / Publication time

Maaliskuu 2015 / Mars 2015 / March 2015

Tekijä(t) / Författare / Author(s)

Anneli Pirilä

Julkaisun nimi / Publikationens titel / Title of publication

Koulujen ja oppilaitosten savuttomuuden toteutuminen Helsingissä
Förverkligandet av rökfrihet i skolor och läroanstalter i Helsingfors
Actualization of smokelessness in schools and learning institutions in Helsinki

Sarja / Serie / Series

Numero / Nummer / No.

Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen julkaisuja
Helsingfors stads miljöcentralens publikationer
Publications by City of Helsinki Environment Centre

4/2015

ISSN

ISBN

ISBN (PDF)

1235-9718

978-952-272-869-2

978-952-272-870-8

Kieli / Språk / Language

Koko teos / Hela verket / The work in full
Yhteenveto / Sammandrag / Summary
Taulukot / Tabeller / Tables
Kuvatekstit / Bildtexter / Captions

fin
fin, sve
fin
fin

Asiasanat / Nyckelord / Keywords

koulut, savuttomuus, Helsinki
skolor, rökfrihet, Helsingfors
schools, smokelessness, Helsinki

Tilaukset / Beställningar / Distribution

Sähköposti/e-post/e-mail: ymk@hel.fi

Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen julkaisuja 2014

1. Reko, T. Tapahtuman hiilijalanjäljen laskennan rajaus
2. Airola, J. Helsingin I-luokan pohjavesialueiden vedenlaatu 2008
3. Pahkala, E., Rautio, M. Vihersalaattien ja raasteiden hygieeninen laatu Helsingissä 2010 ja 2013
4. Torniainen, H.-M. Siirtoasiakirjamenettelyn toimivuus käytännössä. Selvitys jätelain 121 §:n mukaisen siirtoasiakirjan käytöstä
5. Helminen, J., Vahtera, E. Töölönlahden kunnostushanke. Töölönlahden nykytila ja meriveden juoksutuksen vaikutus ensimmäisten seitsemän vuoden aikana
6. Vahtera, E., Muurinen, J., Räsänen, M., Pääkkönen, J.-P. Helsingin ja Espoon merialueen tila vuonna 2013. Jätevesien vaikutusten veloitettarkkailu
7. Ryynänen, E., Oja, L., Vehviläinen, I., Pietiläinen O.-P., Antikainen, R., Tainio, P. Helsingin 30 % päästö- vähennysselvitys. Kasvihuonekaasupäästöjen kehitys ja vähentämisen kustannustehokkaat toimenpiteet
8. Inkiläinen, E., Tiihonen, T., Eitsi, E. Viherkerroinmenetelmän kehittäminen Helsingin kaupungille
9. Rasinmäki, J., Känkänen, R. Kuntien hiilitasekartoitusta osa 1. Helsingin, Lahden, Turun, Vantaan ja Espoon maankäyttösektorin kasvihuonekaasupäästöt, hiilinielut ja hiilivarastot
10. Rasinmäki, J., Känkänen, R. Kuntien hiilitasekartoitusta osa 2. Hiilitaselaskuri ja toimenpidevalikoima
11. Haapala, A., Järvelä, E. Helsingin ilmastomuutokseen sopeutumisen toimenpiteiden priorisointi
12. Airola, J., Nurmi, P., Pellikka, K. Huleveden laatu Helsingissä
13. Lammi, E., Routasuo, P. Helsingin luoteisosan liito-oravakartoitusta 2014
14. Eskelinen, P., Saarijärvi, P. Konditoriatuotteiden mikrobiologinen laatu Helsingissä 2013–2014
15. Greis, M., Pahkala, E. Talousveden mikrobiologinen laatu tapahtumissa ja ulkomyyntissä 2014
16. Rastas, T. Yleisten uimarantojen hygieniä, uimavedenlaatu ja kuluttajaturvallisuus helsingissä vuonna 2014
17. Salla, A. Helsingin kalkkikalliot
18. Lammi, E. Kallahdenharjun luonnonsuojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelma 2014–2023
19. Lammi, E. Kallahden rantaniityn luonnonsuojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelma 2014–2023
20. Heinonen, A. Hotellien aamiaispöydissä tarjottavien elintarvikkeiden hygieeninen laatu
21. Punttila, E. Cost-benefit analysis of municipal water protection measures. Environmental benefits versus costs of implementation
22. Takala, T., Rastas, T., Laine, S. Leikkipuistojen kahluualtaiden veden hygieeninen laatu Helsingissä vuosina 2013–2014

Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen julkaisuja 2015

1. Savola, K. Helsingin metsien kääpäselvityksen täydennys 2014
2. Majaneva, S., Suonpää, A. Vedenalaisen roskan kartoitus Helsingin edustan merialueella – pilottiprojekti
3. Pellikka, K., Kuisma, J., Virtanen, L., Probenstos Oy. Longinojan vedenlaatu ja ekologinen tila
4. Piri, A. Koulujen ja oppilaitosten savuttomuuden toteutuminen Helsingissä

